

Radovan Vukadinović
»NUKLEARNE STRATEGIJE
SUPERSILA«
Biblioteka Vremeplov, August
Cesarec – Zagreb, 1985,
Danilo Pešić

Razvoj novog strašnog oružja – nuklearnog – posle drugog svetskog rata pa do danas uz sve političke, ekonomske, strateške, vojne, tehnološke i druge aspekte koje njegovo postojanje implicira, uspostavio je i potrebu sistematskog naučno-istraživačkog bavljenja njime u domenu međunarodnih odnosa.

Naš poznati stručnjak za problematiku međunarodnih odnosa, prof dr Radovan Vukadinović, poznat je čitateljstvu po većem broju knjiga iz ove oblasti. Navedimo neke od njih: **Međunarodni politički odnosi** (prevedena i na poljski), **Evropska sigurnost i suradnja, Teorije o međunarodnim odnosima, Hladni rat i Evropa, Osnove teorije vanjske politike**, i druge, autor je jedinstvenog rada u nas. To možemo tvrditi prateći literaturu čija su osnovna tematika međunarodni odnosi u kojoj zadnjih godina nije objavljen nijedan celovit rad koji bi problematiku nuklearnih strategija analizirao kako je to učinio Vukadinović. U predgovoru, on „otkriva tajnu“ gde je uspeo prikupiti informacije za ovu studiju, a popis centara za strateške studije i istraživanja mira te međunarodnih instituta koje je posetio zaista je impresivan, jer reč je o institucijama koje se nalaze u Londonu, Moskvi, Vašingtonu, Varsavi, Santa Moniki, Tamperama i Hambugu.

Knjiga se sastoji od uвода i šest tematskih celina, pa počinimo iz početka. Opsežan uvod počinje analizom značenja pojma strategija i strategijskog mišljenja, a nastavlja se razmatranjem evolucije strategije, gde Vukadinović s pravom tvrdi... da su napoleonski ratovi udarili temelje modernom teorijskom razmišljanju o ratu... (str. 14.) Naravno, da se evolucija strategije prati i do naših dana kada... nasilje i vojna sila danas su samo segment pojma strategija, koji je dobio nova geografska, demografska, ekonomska, ekološka, konstitutivna i znanstvena obilježja... (str. 12.) Sagledavanje puta od klasične strategije do polistrategije je smatra autor... oslobodilo strategiju monopolu uske grupe (vojnika) i približilo je raznim specijalistima... (str. 14.) Naravno da se uz ovo određuje značenje tog pojma, predmet interesa i razlike između polistrategije i spoljne politike, te je određen prostor posvećen strategiji i samim strategijskim studijama. Vukadinović navodi tri osnovne komponente koje strategija zahvaća u svojoj biti:

1) u prvom redu ona znači djelovanje na nekog ili nešto

2) operiše sa sredstvima i načinima tog djelovanja

3) prati orientaciju dinamizma cilja... (str. 20.)

Završna celina uvoda – prepostavke strategijskom mišljenju – upotpunjuje se analizom kategorija, kao što su: racionalnost, realizam, moralna neutralnost, mir i sigurnost – tim važnim elementima strategijskog mišljenja te razmatranjem strategijske projekcije budućih situacija i evolucije međunarodnih odnosa.

„U znaku atomskog monopolije“ – prvo je poglavje studije u kojem se objašnjava razvoj projekta Mahatan za koga autor tvrdi da je... uz tehnološke i vojne posljedice, promjenjen međunarodne odnose, utjecao je na revolucioniranje tokova odnosa među najvećim državama... (str. 14.) Reč je o projektu za koji je u decembru 1941. predsednik Ruzvelt dao svoj pristanak. Interesantno je da su podaci o njemu čuvani kao najveća državna tajna ne samo od hitlerovskih agenata već i od američkih službenih saveznika – Sovjeta. Ovaj strogo centralizovani, jedinstveno kontrolisani napor rezultovao je proizvodnjom atomske bombe. Treba reći da Vukadinović u izlaganju problematike ne propušta naglasiti odnos SAD prema Velikoj Britaniji, ali ni odnos prema drugom saveznicu SSSR. Vredno pažnje je razmatranje delovanja švedskog atomskog fizičara Nilsa Bora koji je tražio od američkih političara da odmah pristupe saradnji sa Velikom Britanijom i Sovjetskim Savezom i da zajednički izgrade sistem međunarodne

kontrole atomske energije. Na žalost, ova ideja savesnog istraživača nije urodila plodom jer su razlozi koji proizilaze iz argumenata real-politike nadvladali. Tada su naučnici počeli tražiti pogodan teren za prvu probnu eksploziju atomske bombe koja je izvedena u Dolini smrti u Novom Meksiku, 15. jula u ranim jutarnjim časovima.

Bacanje atomske bombe na Hirošimou i plutonijske bombe na Nagasaki je posle prvog ušiće na američkoj strani otvorilo pitanje – da li je s vognjom stanovišta ovo oružje bilo potrebno ili su se njegovom primenom želeli postići znatno širi i dugoročniji efekti. Autor se temeljno pozabavio ovim pitanjem gde je i slikovito pokazao ličnost predsednika Trumana i razloge koji su ga naveli da ovo oružje upotrebi. Naravno da su se pre upotrebe oružja i mišljenja naučnika podelila, da li je ono potrebno ili ne, tj. gde ga eventualno upotrebiti, a tu je izuzetno značajan memorandum naučnika Lea Szilarda koji je u radu, uz navođenje drugih mišljenja, detaljno pojašnjen.

U okviru ovog poglavlja u odeljku »Monopol ili međunarodna suradnja« precizno su osvetljeni svi aspekti ove dileme i suprotnosti koje su bile oko korištenja i kontrole atomskog oružja u samom SAD, ali i nastupima ove zemlje u UN u godinama otpočinjanja hladnog rata. Naravno da je posedovanje ovog oružja rodilo i novu strategiju koja je nazvana strategija atomskog monopola – kojoj je posvećen završni deo prve tematske celine.

Drugo poglavje »U pravcu bilateralnog zastršavanja« započinje opisom sovjetskih napora da sagrade vlastitu atomsku bombu koju su počeli još 1942. godine, a rukovodeću ulogu u tom timu imao je Igor Kurčatov koji je u predgradu Moskve osnovao laboratoriju broj 2. Akademije nauka SSSR. Put do rezultata bio je dug jer je trebalo rešiti niz pitanja među kojima su najteže bila ona vezana za nabavku sirovina – urana. No, prva eksplozija sovjetske atomske bombe od 29. jula 1949. godine u pustinjama Kazahstana su kako autor kaže... sve američke procjenje o sovjetskom kašnjenju, nesposobnosti i nemogućnosti brze izgradnje vlastite atomske bombe, izgubile su na značenju... (str. 82.)

Staljinova vojna strategija se takođe temeljno propisuje da bi se nastavilo razmatranjem američke reakcije na činjenicu da Sovjeti raspolažu tim oružjem. Prvi momenti reakcije su nagovestavali da bi se možda još moglo i pregovaratati o međunarodnoj kontroli što je na žalost prekinuto. Nova ideja je bila da se kao odgovor na sovjetsko atomsко oružje razvija – superbomba – hidrogenska bomba koja bi Americi trebalo da omogući da odmakne dalje i izvrši kvalitativan skok napred. Prihvatanje ovog programa teklo je pareljalno sa formulisanjem nove doktrine SAD – zadržavanja komunizma, koja je... »uz posebno akcentiranje potrebe razvoja američkih vojnih snaga i jačeg vrednovanja nuklearnog oružja, dokument NSC – 68 nije zabranio niti ostale oblike mogućeg delovanja protiv Sovjetskog Saveza i njegovih saveznika« (str. 101). Naravno da je i sam korejski rat ubrzao prihvatanje i provodenje ovog dokumenta u život ali je ipak i potvrdio da između SAD i SSSR postoji ravnoteža i da atomsko oružje nije moguće u njemu upotrebiti. Ali u SAD-u je ubrzan rad na hidrogenskoj bombi rezultirao je probnom eksplozijom 1952. godine, da bi Sovjeti to isto učinili 1953. Ovaj sukob je na žalost uz neke druge uslove stvorio pogodnu klimu za pokretanje »lova na veštice« u SAD, dok su, na drugoj strani, Staljinov teror u SSSR uz ostalo bili najbolji dokazi da se hladni rat približava svom vrhuncu.

»Priljetnja masovnom odmazdom« – treća je celina knjige u kojoj je Ajzenhauerova doktrina »New Look«, novi pogled, upotpunjena sa novom strategijom gde je kako kaže Vukadinović »u novim uvjetima delovanja istaknuta i potreba promjene unutar vojnog saveza čime se željelo saveznicima u NATO-u jasno staviti do znanja da će, u slučaju napada u Evropi, američke vojne snage upotrebiti nuklearno oružje i izvršiti masovnu odmazdu na sovjetski teritorij. (str. 114.) Prihvatanje strategije masovne odmazde imalo je u SAD dosta kritičara u redovima vojnika i oko nje je bilo prilično kontraverzno. U ovoj celini autor je razmotrio i tadašnji odnos nuklearnih snaga te značaj lansiranja »Sputnjika«. Poje su Sovjeti izvršili 4. oktobra 1957. Lansiranje je značilo da SSSR raspolaže interkontinentalnim raketa kojima je u stanju dohvati svako mesto na zemaljskoj kugli. To je izazvalo šok u SAD i

napade na predsednika Ajzenhauera što je rezultiralo povećanim izdacima za naoružanje SAD. Drugo je pitanje koliko je činjenica lansiranja »Sputnjika« bila stvarna pretinja isti čas, a u kojoj meri zapravo stvar budućnosti. Vukadinović je izložio sve aspekte nastale krize doktrine masovne odmazde, a takođe se pozabavio razmatranjem novih stavova o ratu na drugoj strani, SSSR-u. Dovoljno prostora zauzima analiza Hruščovljevih stavova te borba mišljenja unutar sovjetskih vojnih centara koju su otvorili visoki oficiri vojnih akademija gde su se kritički razmatrali vladajući elementi staljinističke vojne misli u novim uslovima. Na stvaranje vojne doktrine tog vremena značajan uticaj imao je Hruščov koji je privihtivo mišljenje da nuklearno oružje ima apsolutno prvenstvo u slučaju budućeg rata te da ostali rodovi vojske i njihovo skupo naoružanje znače samo veliko opterećenje za sovjetski budžet. Takvi stavovi nisu izazvali oduševljenje u vojnim krugovima u SSSR-u gde je bilo i suprotnih mišljenja. Ova celina završava se analizom Ajzenhauerove doktrine masovne odmazde i onoga što se naziva Hruščovljevo minimalno zastrašivanje.

»Uzajamno sigurno uništenje«, četvrti deo, između ostalog razmatra pitanja vezana za doktrinu masovne odmazde i razradu koncepta ograničenog rata koga po Kisindžeru karakterišu »ograničeni ciljevi i prostor, a u njemu se samo dijelom upotrebljava vojni arsenal kojim raspolažu zaraćene strane« (str. 157). Naravno da su se teoretskom razradom tog pojma bavili i drugi američki stratezi i taj novi koncept otvorio je mogućnost upotrebe taktičkog nuklearnog oružja u sukobu s protivnikom. Sovjetska reakcija na ograničeni nuklearni rat bila je »ne praveći razliku između taktičkog i nuklearnog oružja, sovjetska strana je jasno pokazala da nije spremna prrvatiti nikakve ideje o ograničenom nuklearnom sukobu« (str. 163 – 164).

Dolazak novog čoveka, Džona Kenedija, na mesto predsednika SAD značilo je traganje za novom doktrinom – koja je nazvana elastična reakcija. Vukadinović objašnjava i delovanje Mak Namare, iskusnog menadžera iz kompanije »Ford Motor«, čije su aktivnosti u izradi nove doktrine donekle i nov stil rada u Ministarstvu odbrane. Zanimljivo je izlaganje Kubanske raketne krize i američko-sovjetskih odnosa u to vreme. Iskustva u ovom sukobu dovela su do traganja za novom doktrinom koja je nazvana uzajamno sigurno uništenje – čiji je tvorac bio Mak Namara. Na ove američke aktivnosti ni druga strana ne sedi skrštenim ruku i zapadni obaveštajni izvori javljaju da Sovjeti grade antiraketni odbrambeni sistem oko Lenjingrada. To opet izaziva veliku užurbanost da se stvore efikasni sistemi zaštite SAD od raket – što su neki s pravom već tad upozoravali da je praktično nemoguće i da sigurna zaštita ne postoji. U terminologiju se tada uvodi pojam akcije – reakcije i u trci u naoružanju razvoja se MIRV sistem – koji ima više nezavisno usmerenih bojevih glava a može se efikasno postaviti na strateške ICBM rakete ili pak one Polaris, koje su ispaljuju s podmornica.

Paralelno s tim teče sukob između tradicionalista i radikalaca o svojstvima vojnoj doktrini. Autor je pojasnio pad Nikite Hruščova i ulogu sovjetske armije, a poglavje završava razmatranjem nuklearnog oružja u kontekstu sovjetsko-kineskih odnosa te francuske pozicije i nuklearnu doktrinu te zemlje.

Peti deo knjige, »Od superljnosti do paritet-a«, ako veoma kratak po obimu, tematizira vrlo interesante procese do kojih je došlo promenama u Beloj kući. Ričard Nikson 1969. svojim dolaskom otvara svoj novi program ističući tri nova stupa američke politike: partnerstvo, silu i pregovore. Uz to se ističe nuklearna dovoljnost da bi se paralelno s tim radilo na kvalitativnom usavršavanju strategijskog oružja, posebno u pogledu tačnosti pogodanja ciljeva. Preprema se i SALT-1. Važna u ovoj tematskoj celini je argumentovana kritika Šlezingerove doktrine ograničenog nuklearnog rata; autor navodi 1 kritička mišljenja o njoj sovjetskih, američkih i britanskih eksperata koji su u njoj jasno vidjeli da je nova doktrina protiv sile u stvari vezana uz sruštanje praga mogućeg nuklearnog rata i da, makar indirektno, otvara pomisao i na preventivni udar po protivniku« (str. 224). Naravno, da su osnovne postavke ove doktrine uznenimirele i saveznike SAD u Evropi što je zahtevalo davanje odgovora koji nije bio okončan stvaranjem neutronskog oružja. Rešenje je potraženo u stacioniranju krstarećih raketa srednjeg dometa u

Europi. Odlazak Niksona s političke scene i novi čovek Džimi Karter donosi direktivu PD-59 prema kojoj bi »u slučaju konflikta strategijske nuklearne snage bile korišćene za nanošenje masovnih udara po širokim ciljevima: vojnim instalacijama, vojnoj sili, industrijskim postrojenjima i administrativnim centrima protivnika« (str. 233). Svakako da sve ove doktrine, potkrepljene konkretnim ubojnim sredstvima zastršavanja, nisu »umirile« Sovjeti tako da su se sovjetske vojne snage dale u traženje paritet. Pojačana je izgradnja strategijskih nuklearnih snaga. Značajno mesto u tome dobiti su i nove podmornice naoružane SBLM projektilima a radilo se i na izradi novog tipa aviona TU-26 (na zapadu poznat kao »Backfire«). Razmatrali su se i važni aspekti vezani uz ranjivost privrede u slučaju nuklearnog napada. Povećalo se i sovjetsko zanimanje za svemir a rezultati tih npora ogledaju se u lansiranju satelita tipa »Kosmos«. Na značaju je dobila i revalorizacija sovjetske vojne doktrine gde je značajan članak napisao maršal Zaharov. Ovaj visoki starešina ponovo je vraćen na mesto načelnika generalštaba i u tom radu je istakao »da je svaki subjektivizam opasan, ali da je on posebno opasan u vojnim pitanjima kada je reč o obrani zemlje. Taj, kako ga je Zaharov nazvao, vojni dilentantizam partijskih lidera, može biti štetan za strategiju i doktrinu, osobito osoba koje tvrde da poseduju »dalekovidost«, a sa druge strane, nedostaje im »rudimentarno znanje vojne strategije« (str. 244). Jasno je na koga je ova kritika ciljala – na Hruščova. Ovaj novi pristup doktrini implicirao je i dileme koju industriju razvijati i prevagu je dobila teška industrija. Sve to pratio je razvoj konvencionalnih i pomorskih snaga. Logičan završetak ovog poglavljaja tematizira elemente koji su doveli do toga da se SSSR-u priznaju bezbednosni interesi i njene mogućnosti kao supersile.

»Na pragu rata zvjezd«, šesti, završni deo knjige kao da potvrđuje onu narodnu – šećer dolazi na kraju. Novi predsednik Ronald Regan je, smatrujući Sovjetski Savez glavnim suparnikom Sjedinjenih država, izjavio »da njegova administracija neće težiti niti konfrontaciji niti konfliktu s tom zemljom, već da će nastojati stvoriti takvu konzistentnu vanjsku politiku na kojoj bi odnosi s najvećim suparnikom mogli biti normalni«. (str. 258). Pri tome, postizanje odnosa saradnje s SSSR-om moguće je »samo ako se ojačaju američke vojne snage, postigne nov odnos na vojnem planu i pokaže stalna spremnost da se djeluje u skladu sa zacrtanim ciljevima vanjske politike« (str. 259). Naravno da s ovom orientacijom dolazi u pitanje podizanje izdataka za naoružanje kako u SAD tako i u njihovih saveznika. U nastavku poglavlja Vukadinović je detaljno objasnio i novo američko viđenje konцепцијe odnosa Istoka – Zapad. U tom kontekstu logičan je i put koji vodi traženju superiornosti nad potencijalnim protivnikom a u tome ne malu ulogu ima raketa MX koja može nositi deset nezavisno Usmerenih bojevih glava i veoma je precizna. Namenu ovog oružja dobro ilustruje tvrdnja generala Vessey, komandanta Zajedničkog štaba, koji »tvrdi da će točnost bojevih glava MX pokazati Sovjetima da su njihovi raketni silosi, njihovo rukovodstvo i udružene komande i kontrolu izloženi riziku« (str. 275). Evroračete su takođe naše značajno mesto u strateškim koncepциjama SAD.

»Nove tehnologije i svemirska obrana«, naslov je zanimljive celine gde najavljeni utakmica u svemiru »rat zvezda« ili SDI (Strateška odbrambena inicijativa) znače znatno više u suštini vode menjanju kompletno strategijske doktrine uzajamnog sigurnog uništenja (MAD). Posmatrano sovjetskim očima i raketu MX i evroračete, a posebno Strateška odbrambena inicijativa, mogu se tumačiti kao »američko nastojanje da se ojača vlastiti položaj, postigne nuklearnu superiornost i u skladu s tim dode u poziciju za nanošenje prvog udara« (str. 294).

Sovjetska vanjska politika od Programa mira do kraja detanta i sama kriza detanta te Sovjetska konceptacija održanja strategijskog parteta primereno su obrađene tematski sklopovi koje se nastavljaju razradom odnosa Sovjetskog Saveza i svemirske obrane. Autor nije propustio da uputi čitaoca i na pokušajte kontrole strategijskog oružja da bi studiju završio razmatranjem strateškog balansa i strateških doktrina supersila.

Knjiga Nuklearne strategije supersila vredan je rad – pionirske vrste u nas, gde autor nije doveo sebe u poziciju da samo prikazuje strateške doktrine posebnika nuklearnog oružja, nego i aktivno otkriva ideološke političke i vojne

aspekte interesa koji stoje u pozadini tih doktrina. Rad je ilustrovani fotografijama ubojitih oružja, pregovaračkih konferencija ali i snimcima opustošene Hirošime, tog tragičnog upozorenja svetu o ogromnim razarajućim mogućnostima nuklearnog oružja. Takođe su dati i brojčani podaci o nuklearnim potencijalima obe supersile a na prednjoj i zadnjoj stranici dat su kartografski rasporedi strateških sistema SAD i SSSR-a. Ovom knjigom se Radovan Vukadinović još jednom potvrdio kao vrhunski analitičar međunarodnih odnosa a zagrebački »August Cesarec« je objavljivajući tu studiju postigao pun izdavački pogodak.

Anica Savić Rebac »ANTIČKA ESTETIKA I NAUKA O KNJIŽEVNOSTI« Književna zajednica N. Sada, 1985.

Silvija Dražić

Ponovno izdanje inače posthumno objavljene Antičke estetike i nauke o književnosti, Anice Savić Rebac nije dragoceno samo za heleniste, klasične filologe i filozofe kojima pruža jedan od (na našem jeziku) retkih stručnih i u hodu sigurnih videmecuma kroz antičko mišljenje o umetnosti. Ono u istoj meri može da ima ulogu podsjećanja na naučnički duh Anice Savić Rebac koja u strogosti i poštenju svog metodetskog postupka može svagda poslužiti kao uzor. Način njenog korišćenja grade, kako originalnih dela koje iznova i teorijski i jezički propituje, tako i sekundarne literature koju obimno i kritički konzultuje ne propuštajući nikada da navede izvore ili makar samo podsticaje sopstvenog stava, zavredu, bez sumnje, da se u ovom naknadnom pogledu istakne. Jer ne radi se samo o strogosti postupka nego i otvorenosti duha koji svom predmetu pristupa sa širokim poznavanjem misaona horizonta sopstvenog doba nastojeći da funkcionalizuje ne samo egzaktna znanja, nego, u istoj meri, i aktuelni duh vremena otkriven i teorijski oblikovan u literaturi, filozofiji i umetničkim teorijama.

Novo izdanje ove studije praćeno je uvodnom rečju Lj. Cepajec i iscrpnim studijom S. Slapšak koje čitaoca pripremaju za jedno osvešteno čitanje, izdvajajući ne samo ključna nego i problematična mesta.

Uvodno izlaganje same autorke koje je posvećeno opisu i obrazloženju upotrebljene metode u mnogome odslikava njenu sopstvenu vokaciju: strogost i sistematičnost klasičnog filologa, teorijski interes i smelost promišljanja koji pripadaju filozofskom daru i liričnost produhovljene i tanane prirode koja, mada samo na mahove oplemenjuje izlaganje, nije nevina ni u dočenju konačnog zaključaka. Početno opredelenje koje nastoji da poveže klasično-filološki i filozofski metod nije prazno deklarisanje. Isto tako pozivanje na metodu istorijskog materijalizma koje na prečac zvuči kao puki dug vremenu i njegovoj rigidnosti i statusu nascendi nije ostalo jalovo. Shvaćeno kao razumevanje jednog teorijskog koncepta u kontekstu društveno-ekonomskih i političkih okolnosti ono pati od krutog i jednostranog determinisanja sfere duha faktičkim, materijalnim uslovima življenja i dovelo je do nekih novih zaključaka, recimo u tumačenju Platona i onoga što Anica Savić Rebac naziva »paradoksom« u njegovoj misli. O valjanosti i utemeljenosti ovog viđenja doduše, još može biti govor i spora, ali nema dvojeće da su odabранe metode odista radile. Tribut duhu vremena je i olakso povezivanje i uspostavljanje pravocrtnе zavisnosti idealizam-konzervativizam naspram para materijalizam-napredne težnje što se već iz jezika (upotrebljenih termina) da očitati, no čini se da one u docnjem tumačenju, kad misao ide svojim putem i više ne procesuju u opštim kategorijama, ostaju, tako kako su samorazumljivo uspostavljene, i zaboravljene.

Uvodno izlaganje sadrži sva novoosvojena i problematična mesta i centrira se oko tumačenja vazda otvorenih pojmove poput mimesisa, stvaralačke maštice, erosa, lepote i konačno legitimnosti samog naziva antička estetika. Ovde ocrteane ideje razrađuju se i obrazlažu samom studijom koju prati povest antičke estetike.

Polazna tačka je Homer i dvostruki put kojim se istraživanje odatle zapućuje uvek održavajući

paralelizam i naspramnost dva problemska područja, u mnogome priprema i konačno dvojstvo, »paradoks« koji je hoće protumačiti: Platonova teorija o lepom spram njegove osude poezije. Stoga je i razmatranje preplatonskog viđenja i u lepote vodenog time da se nadu uprišne tačke, uzori i povez jedne tako protivrečne, a ipak neodoljive i po uticaju dalekožešne estetske koncepcije kakva je Platonova.

Homer, Pindar, Aristofan i čitavo teorijsko mišljenje o umetnosti da Platona još nemaju oblik domišljene estetske koncepcije ali su dragoceni s obzirom na drugo naznačeno problematsko područje koje se pita o poreklu i prirodi umetničkog stvaranja. Tamo gde izostaju eksplicitne formulacije dovoljan su odgovor imanente poetike koje velika pesnička dela u sebi nose i pridržavaju ih se. Odvajanje poezije od religijske i ritualne ukotvљenosti zadražalo je osim mitskog još jednu suštinsku vezu sa božanskim: entuzijazam, ispunjenost božanstvom mesto je i način radanja pesme. Božansko poreklo umetnosti je model prisutan u svim tumačenjima bilo da se ono shvata mitski, kao nadahnutost muzama, bilo da se, kao i u lirici 6. veka, subjektivizuje i razume kao unutrašnja duhovna i duševna ponesenost, kao lični dar ili genij. Iacionalno pesnički poriva dala je povoda uspostavljanju suprotnosti kojom će grčko mišljenje još dugo biti zabavljeno: suprotnosti između Apolona i Dionisa, kitare i aulosa, intelektu i strasti, svesne umetnosti (tehne) i inspiracije.

Preplatonsko, pre svega Demokritovo, hvatanje umetnosti Anica Savić Rebac načini oličeno u Aristofanovom pesništvu koji u njenoj interpretaciji zadobija ulogu Platонovog javnog antipoda i tajnog uzora. Da bi se prvo moglo razumeti mora se svagda imati na umu da se grčka filozofija umetnošću bavi uvek na dva nivoa: uže umetničkom i etičko-dijaletičkom i političkom. Upravo ovaj potonji, na temelju suprotnosti aristokratije i demokratije dao je povoda suprostavljanju Platona i Aristofana kao zagovornikâ dva oponentna politička idea. (Kada se pak radi o prirodi umetnosti, Demokrit, Heraklit, Empedokle, Pindar, tragičari Aristofan i Platon mogu se povezati i odrediti jedinstvenim ortičkim uticajem). Dot je Aristofan perjanica slobodnog duha atinske demokratije i poeziju vidi kao njen savastni deo, Platon je pravi predstavnik delfijskog konzervativizma i ovo njegovo političko uverenje Anica Savić Rebac, tumači kao jedan od suštinskih motiva njegove osude poezije. Platonova kritika se prvenstveno tiče tragedije kao bitno pripadne duhu grčke demokratije kojoj su suprostavljala Platónovo, ne toliko teorijsko, nego lično, aktivno političko uverenje. Uključivanje Homera u kritiku nema principsko značanje nego treba da joj prida objektivniji i manje aktualno politički lik. Drugi odsudni motiv je psihološki i tiče se Platónove osvedočene nesposobnosti da se sam ogleda u pesništvu. U ovoj interpretaciji Platon je svom odbijanju poezije tek docnije dao principski izgled i metafizičko utemeljenje što se argumentuje razlikama i nedoslednostima u Platónovim dijalozima koji za predmet uzimaju umetnost.

Ovakvo viđenje, ma koliko da je zanimljivo, ipak ne može imati bitne teorijske konsekvence budući da je izvan teorijskog horizonta samog Platona i više je biografiski i psihološki situirano. Ukoliko kao princip tumačenja služe spolašnje, društveno-političke okolnosti, njihov korelat i dopuna, na kritičnim mestima koja se ne daju na tom nivou iscrpti, može biti samo lično psihološki pa tumačenje ostaje neimanentno i tako reći teorijski visi. To oseća, bez sumnje, i Anica Savić Rebac te i na opšte filozofskom, metafizičkom planu nastoji da otkrije povode ove tako čuvene osude, i nalazi ih u pojedinačnom karakteru svakog umetničkog dela naspram opštosti ideja. Iako ona ovaj momenat smatra odlučnjim od mimesisa, čiju ulogu i značaj sagledava samo s obzirom na medusobno povezivanje umetnosti, izgleda da se ne radi o bitno različitim i nespajivim argumentima. Umetnost kao najniža na leštvcu biće vredi tako malo upravo stoga što svojim pojedinačnim karakterom zahvata (oponaša) samo mali deo od opštosti i bitnosti ideja.

Kao pandan politički motivisanom odbacivanju poezije Anica Savić Rebac izlaže Platónovu teoriju ideja koja upravo ideji lepog daje povlašćeno mesto. Kao jedina koja se otelovljuje u čulnom svetu ona, posredstvom Erosa, pruža put za osvajanje svet binosti ili ideja. Kroz nju se ubedljivo manifestuje povezanost dva sveta i principijelna čovekova mogućnost da zadobije